

ZIEMEĻKURZEMĒ NORITOŠO ETNOKULTURĀLO PROCESU ATSPUGUĻOJUMS FOLKLORAS VĀKUMOS

Aldis Pūtelis

Atslēgas vārdi: *folklorā, Ziemeļkurzeme, 20./21. gs. mijas folkloras vākumi*

Jebkuram pētījumam jādefinē pētāmais lauks. Folkloras jēdziens, kaut šķietami vispārzināms, tomēr ir visai sarežģīts, jo izpratne par to, kas apzīmējams ar šo terminu, kādas ir šīs parādības attiecības ar tās nesējiem, vairāk vai mazāk precīzi pierādāmu vēstures patiesību, laika gaitā mainījusies, atspoguļojot visās sabiedrības dzīves sfērās. Pagājušā gadsimta nogalē parādījās vairākas būtiskas jaunas folkloras teorijas, arvien vairāk pievēršot uzmanību individuālam teicējam un viņa viedoklim. Nenoliedzami folklorā apvienojas gan individuālais, gan kādai plašākai ļaužu grupai raksturīgais. Tāpat tās lauka definēšanā svarīgas arī senākās nostādnes, kas pamatjēdzienu izpratni ietekmē šķietami nemanāmi. Savukārtot, aprakstot kādā ļaužu kopienā notiekošos procesus, arī attiecīgā zinātnes nozare ietekmējas no pieejamā materiāla savās teorētiskajās nostādnēs.

Vārdam “folklorā” kā pētniecības nozari un tās objektu apzīmējošam terminam vēl nav pat 200 gadu. 1846. g. 22. augustā Londonā iznākošais žurnāls “*The Athenaeum*” publicēja kāda Ambroza Mertona vēstuli, kurā autors mudināja žurnālu un tā lasītājus pievērsties “laukam, kurā mūsu sentēvi reiz vākuši bagātu ražu” un vākt “paradumus, ieražas, novērojumus, ticējumus, balādes, sakāmvārdus u.c.”, norādot, ka šo lauku Anglijā parasts saukt par ‘*popular antiquities*’ vai ‘*popular literature*’¹, lai gan tam, pēc raksta autora Mertona domām, daudz labāk atbilst “labs sakšu saliktenis *Folklore*”. Šo vēstuli ar Mertona vārdu bija parakstījis Viljams Džons Tomss (1803–1885), literatūrzinātnieks, kas savulaik pievērsies Šekspīra darbos izmantoto folkloras tēlu analīzei, bet tad veltījis visai daudz pūļu folkloras vākšanas veicināšanai. Tomss tikai deva jaunu vārdu parādībai, kas, domājams, jau šā vārda ieteikšanas brīdī bija

pastāvējusi daudzārt ilgāk, nekā nomainīgs saglabājies tās pašreizējais nosaukums, lai arī precīzi to noteikt nav nekādu iespēju. Jaunieteiktais termins “folklorā” (un netieši pievienotā definīcija) toreiz ļāva attālināties gan no agrāk autora — Henrija Borna (*Henry Bourne*, 1696–1733) — izmantotā latīniskā un zināmā mērā nievājošā apzīmējuma (1725. gadā Borna publicē savu slavenāko darbu — parašu vākumu — ar nosaukumu “*Antiquitates vulgares: or, The antiquities of the common people*”²), gan paša uzskata par seno tradīciju kā citāda veida literatūru.

Tomēr, lai arī cik sena būtu pati folklorā, interese par to kā pētāmu parādību bija izveidojusies tikai salīdzinoši nedaudz agrāk par tikko aprakstīto pašreiz pieņemto nosaukumu. Interese par *senatnes literatūru* uzplauka Lielbritānijā, kur 1761. gadā skotu dzejnieks Džeimss Makfērsons (*James MacPherson*, 1736–1796) publicēja pirmo, kā

viņš pats apgalvoja, “tulkojumu no gēļu valodā rakstīta 3. gadsimta manuskripta” (zīmīgi, ka tiek meklēts tieši *manuskripts*, nevis tautā pazīstamas dziesmas). Šim manuskriptam pievienojot vēl citus fragmentus, Makfērsons 1765. g. izdeva “Osiāna darbus” (*The Works of Ossian*). Šis izdevums guva īpaši lielu ievēribu, tika daudz tulkots, par to nopietni ieinteresējās arī Johans Gotfrīds Herders (*Johann Gottfried von Herder*, 1744–1803). Makfērsons nevienam savu minēto oriģinālo manuskriptu tā arī neuzrādīja, un ievērojamais sava laika zinātnieks Dr. Samuels Džonsons (*Samuel Johnson*, 1709–1784) visai asi apstrīdēja visa darba autentiskumu. Kā vēlāk tika atzīts, Makfērsons tiešām bija izmantojis tikai senās ķeltu dzejas motīvus, uz šā pamata radot pats oriģinālu savu darbu. Tādējādi viņa darbs gan izraisīja plašu interesi par tautas dzeju (Johans Gotfrīds Herders guva ierosmi no šā darba, veidojot savu ‘tautas dziesmas’ jēdzienu), gan ierosināja, iespējams, pirmo

lielāko diskusiju par svarīgu folkloras materiāla iezīmi — autentiskumu.

Makfērsons nebija vienīgais. Apmēram tajā pašā laikā par līdzīgu atradumu Anglijā ziņoja Tomass Pērsijs (*Thomas Percy*, sākotnēji *Piercy*, 1729–1811). Dzimis vienkāršā ģimenē, Pērsijs ieguva labu izglītību un labu stāvokli, kādēļ uzsāka aprakstīt ievērojamās Norsamberlendas (*Northumberland*) grāfu Pērsiju dzimtas vēsturi, pieņemot to par savu. Viņš, kā to pats paskaidrojis, kāda sava drauga (Hamfrija Pita) mājā gauži necilā situācijā atradis senu manuskriptu, kuru kalpones izmantojušas pavarda iekurināšanai. Šis manuskripts, atšķirībā no Makfērsona gadījuma, izrādījās reāls un guva atzinību ne tikai tādēļ, ka nāca no Anglijas un Pērsijs bija iepriekšminētā Samuela Džonsona draugs. Lai arī vēlākie pētnieki konstatējuši, ka Pērsijs savai materiāla publikācijai “*Reliques of Ancient English Poetry*”³ 1765. g. “uzlabojis” 36 no 45 izmantotajām manuskripta

Ekspozīcijas daļa Kolkas Lībiešu centrā. Redzami stātos minētie garie jūrnieku un zvejnieku zābaki. 2000. gads

balādēm, lai arī grāmatsējējs, kam Pērsijs no-
devis atrastās lapas iesiešanai, bijis visai pa-
viršs un, lapas aplīdzinādams, nogriezis arī pa
dzejas rindai, šis uz 12. gadsimtu attiecinātais
balāžu manuskripts (lai arī sastādīts 17. gad-
simtā) iekļauts ievērojamā Frensisa Džeimsa
Čailda (*Francis James Child*, 1825–1896)
tautas balāžu izdevumā *“English and Scottish
Ballads”* (pirmais izdevums 1861. g.) un paš-
laik kā retums atrodas Britu bibliotēkā. Šis at-
radums, iespējams, bija pirmais ar šādu ievē-
rību apveltītais folkloras manuskripts un gluži
tēlainā formā izveidoja priekšstatu par folklo-
ras apdraudētību — nosmulētais manuskripts,
kas mētājas zem skapja un no kura *prastas*
kalpones ik pa laikam noplēš kādu lapu pavar-
da iekuršanai, ir visai iespaidīgs tēls.

Tādējādi 19. gs. vidū nostiprinājās ter-
mins “folklorā” un tā skaidrojums, tai pie-
mītošo (vai pētnieku piedēvēto) priekšstatu
kopums: folklorā ir atrodama pie vienkāršiem
ļaudīm, tā nāk no senseniem laikiem, pauž

no modernā atšķirīgu dzīves uztveri, kādēļ
jaunajos laikos nav saprotama jeb, kā to for-
mulē Dans Bens-Amoss, 19. gadsimtā izvei-
dojās folkloras definīcija un priekšstati par to
kā: tradicionālu, iracionālu un laukiem piemi-
tošu parādību.⁴

Pats fakts, ka vienkāršās tautas tradīcija
tiek ievērota, ir visai nozīmīgs, jo iepriekš tā
vai nu atstāta neievērota (vietējo ļaužu para-
žas praktiski nav aprakstītas senākajās hroni-
kās), vai arī tieši apkarota (tautā sastopamā
tradīcija, kas būtu apzīmējama ar terminu
folklorā, vēl 17. gs. kā nekristīgu uzskatu
un mācību kopums tiek aprakstīta tikai ar
mērķi to pilnīgāk izskaust). Arī apgaismība
tīcas visu pagātnes mantojumu noraidīt kā
tumsonību, īpaši to, kas tiek apzīmēts par
māņticību (parašas, ticējumi). Viens no ievē-
rojamākiem apgaismotājiem Latvijā — Got-
hards Frīdrihs Stenders (*Gotthard Friedrich
Stender*, arī Vecais Stenders, 1714–1796)
visai nievājoši apraksta latviešu pareģu un

Zvejnieku laivas Mazirbes līdēgā

LETONIKAS AVOTI

zīlnieku tradīciju, norādot, ka tai tic vien “dumjais pūlis” vai “tumši ļaudis”⁵. Vēl vairāk kā pusgadsimtu vēlāk arī latviešu mitoloģiju aprakstījušais Juris Alunāns, rakstot par tautas dziedniecību un ticējumiem lopkopības sakarā⁶, ir visai skeptisks un noliedzošs: “[...] tāda ērmošanās ir atliekas no veciem pagānu laikiem, kur mūsu tēvu tēvi vēl zemes māti pielūdza, tai mazas dāvanas zemē nolikdami. Bet šādi ieradumi nemaz nesader ar augsto Kristus mācību”.

Tāpat tautas dziesmām netiek veltīti cildinoši apzīmējumi. Pauls Einhornš (dz. g. nezināms–1655) 17. gs., aprakstot latviešu tradīcijas, sauc to dziesmas par “*hymni deorum*”, taču norāda, ka šie *dievi* ir tikai nešķīstā izpausmes, bet norises, kuru gaitā dziesmas tiek izpildītas, — nešķīstība un apgrēcība⁷. Arī Vecais Stenders, lai gan apzīmē latviešu tautas dziesmas par “*alte bardische Lieder*”⁸, nievājoši izsakās, ka vaidelošiem vien to dikā dzīves veida dēļ ir bijis gana laika tādas sacerēt (kā zināms, Stenders rakstīja *ziņģes*, lai šo seno un *tumsonīgo* dziedāšanas veidu aizstātu ar ko modernāku un pieņemamāku). Arī 1764. g. publicētajā Johana Jakoba Hardera (*Johann Jakob Harder*, 1734–1775) rakstā “*Untersuchung des Gottesdienstes, der Wissenschaften, Handwerke, Regierungsarten und Sitten der altern Letten aus ihrer Sprache*” latviešu dziedāšanai nav veltīti īpaši atzinīgi vārdi: muzikāli dziesmas ir vienmuļas un garlaicīgas, bet no labām atskaņām un īsta dzejas plūduma to vārdos nav ne miņas. Šis apraksts nemainīts ir pārņemts jau pēc Johana Gotfrīda Herdera nāves iznākušajā grāmatā “*Stimmen der Völker in Liedern*” (1807).

Nedz Makfērons, nedz Pērsijs pat nemēģina savu atradumu salīdzināt ar tautā zināmām balādēm, paļaujoties (vai atsaucoties) tieši uz manuskriptu. Šo autoru laikabiedri no vienkāršās tautas tiem nešķīta vērā ņemams avots. Ja Makfērons pretendē uz vēsturiski ievērojama autora darba atklājumu, tad Pērsija foliants satur balādes, kurām nav zināms (ievērojams) autors.

Tas šķiet sasaucamies ar tā laika tradīciju, kad arī, apcerot varbūtējo latviešu mitoloģiju, pamatā tika izmantots citu autoru iepriekš rakstītais, tikai atsevišķos gadījumos pievērsoties pašu rakstītāju laikabiedru piekoptu tradīciju aprakstam, tā vietā nodarbojoties ar esošo ziņu apkopošanu, meklējot pamatu, kā tās saistīt ar aprakstāmo tautu, lai arī saskaņā ar sava laika zinātnes prasībām. Tā izveidojās arī par “pseudopanteonu” vai “pseudoolimpu” sauktais latviešiem piedēvētais dievību kopums, kas tiek vairāku autoru darbos apzīmēts par izdomājumu. Pēteris Šmits to sauc vienkārši par “neīstajiem dieviem”⁹. Elza Kokare rakstīja: “Kā redzams, pseudopanteons latviešu mitoloģijā veidojās trijos virzienos:

- aizgūstot dievus no citām tautām, galvenokārt prūšiem,
- izdomājot dievības, kam nav sakņojuma latviešu tautas reliģiskajos priekšstatos,
- un patvaļīgi interpretējot dažu latviešu autentisko dievību funkcijas un nosaukumus.”¹⁰

Andrejs Johansons to vērtē šādi: „Baltijas historiogrāfijā jau kopš 17. gs. pilgti iezīmējās t.s. mācītais antikvārais virziens. Savā vērtīgākajā aspektā tas nodarbojas ar senrakstu, tiesību pieminekļu un vispār vēstures materiālu krāšanu un kopošanu. Pašu sacerējumos šī virziena pārstāvji lielāko tiesu bija kompilatori, kas ne vien strādāja bez noteiktas metodes un zinātniskas kritikas, bet nereti — it sevišķi aizvēstures un agrīnās vēstures apskatos — izlīdzējās pat ar fantāziju.”¹¹

Tomēr nedz viduslaiku, nedz vēlākie autori, it īpaši folkloru un mitoloģiju ideoloģiskiem nolūkiem izmantojušie jaunlatvieši, nevarēja atļauties atklāti nezinātnisku metožu izmantošanu, nezaudējot savu zinātnieka vārdu vai sava pasākuma jēgu. Spriežot pēc līdz šim konstatētā, par fantāziju tiek uzskatīti mazāk pazīstamos (vai tāli *atvasinātos*) avotos atrastās ziņas, piemēram, Jura Alunāna no Teodora Narbuta¹² aizgūtās ziņas par *seno latviešu* teikām un dieviem¹³, lai gan daļa

atsevišķu autoru (piemēram, Jēkaba Lautenbaha literārajos darbos) izmantotie šķietamie folkloras motīvi tiešām nav atrodamī nekādos citos avotos.

Šī situācija izraisa pārdomas kādā citā sakarā. Pieņemts uzskatīt, ka vēstures dokuments, rakstu avots ir drošāks izziņas materiāls par folkloras vienību: ja pirmais ir (vismaz daudzos gadījumos) konkrēta autora, sekojot zināmu principu prasībām, sastādīts, datēts un fiksēts, tad folkloras materiāls ir bez datējuma, ar nezināmu izcelsmi, plašām iespējām variēties pārmantošanas gaitā un tādējādi ar nelielu izziņas vērtību. Taču tieši mitoloģijas un reliģisko kultū aprakstos 16.–18. gs. visbiežāk izmantotas netiešas ziņas, kas pašas par sevi neatšķiras no folkloras materiāla; vienīgi šis materiāls tiek iekļauts konkrēta autora darbā, kam piemīt visas formālās pazīmes. Jau Livonijas Indriķa hronikā, kur "(..)nekas cits (..) nav likts klāt pie tā, ko gandrīz visu esam paši savām acīm redzējuši(..)"¹⁴, ir stāstījums "Par priestera zārku, kas ar dievišķu brīnumu kļuva garāks"¹⁵, savukārt gan Indriķa hronikā (XXVI:10), gan Atskaņu hronikā (1279.–1331. rinda) ir atrodams stāsts par kāda vācieša nogalināšanu un viņa brūcēm līdzīgu parādīšanos jaundzimušam bērnam, no kuriem nez vai kādu autors pats ir pieredzējis. Tas, protams, nesagrauj dokumentu kā izziņas avotu vērtību, taču norāda uz vēl vienu aspektu: tiklab folkloras tekstos, kā ar to (iespējami) saistītu dokumentu saturā atrodami apraksti un ziņas, kuru nepietiekami kritiska izmantošana var novest pie kļūdainiem slēdzieniem.

Tajā pat laikā jāievēro, ka rakstisko avotu salīdzināšana un pārbaudīšana kļuva iespējama tikai pēc pietiekami liela folkloras materiāla apjoma savākšanas, kas Latvijā nebija pieejams pat vēl 19. gs. sākuma autoriem — vērā ņemams salīdzināmais materiāls kļuva pieejams tikai 19. un 20. gs. mijā, un tas bija — K. Barona kārtotās "Latvju Dainas" un Anša Lerha-Puškaiša "Latviešu tautas teikas un pasakas", turklāt nedrīkst aizmirst,

ka K. Barons iesūtīto materiālu tomēr ir redzējis. Arī vēlāk savāktie materiāli dažādu iemeslu dēļ (pārpratumi, uzklausat izloksnē runājošu teicēju, tieksme palielināt savāktā materiāla apjomu, pārrakstot no citiem avotiem vai sacerot u. tml.) nav ideāli. Turklāt, vēl pat nelielas kļūdas (neprecīzi fiksēts teicēja vārds vai kādi citi dati; pārpratumi īpašvārdos) var ieviesties arī ekspedīcijā (jeb *lauka pētījumā*) iegūtā materiāla dokumentējumā, radot papildu grūtības.

Kopš V. Dž. Tomsa vēstules un pirmajiem folkloras definējumiem notikušas ievērojamas pārmaiņas sabiedrības dzīvē un arī sabiedriskajās zinātnēs. Līdz ar to tika mēģināts izveidot *atjauninātu* izpratni par folkloru. Jau minētais D. Bens-Amoss jau 1971. g. definēja folkloru kā "māksliniecisku saziņu mazās grupās"¹⁶, atmetot gan folkloras piederību veselai tautai, gan tās senatnīgo un tradicionālo raksturu, Alans Dandess (*Alan Dundes*, 1934–2005) definēja, ka par grupu uzskatāma katra ļaužu kopa, kam ir vismaz viena kopīga pazīme, savukārt Jans Harolds Brunvands un Rolfs Vilhelms Brednihs rūpīgi strādājuši, pētot mūsdienās, modernajā sabiedrībā aktīvo folkloru — *mūsdienų leģendas*. Latvijā tomēr vēl arvien iespējams atrast tradicionālās folkloras teicējus, arī sabiedriskie un politiskie apstākļi veicinājuši tradicionālā mantojuma pētniecību un popularizēšanu. Šo iemeslu dēļ, nenoliedzot dažādu ļaužu grupu folkloras pastāvēšanu, vairāk tiek pētīta tradicionālā folklorā, kas meklējama tikpat tradicionālā veidā — ekspedīcijās ārpus Rīgas.

Līdzīgi apsvērumi bija pamatā arī Kolka pagasta un tā tuvākās apkārtnes izvēlei par ekspedīcijas norises vietu 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā. Vispirms jau, lībiešu kā atšķirīgas, savdabīgas kopienas saglabāšanās šajā apkārtņē, interese par iespējām dokumentēt atšķirīgas kultūras iezīmes. Tomēr darba rezultāts atklāja konkrētas problēmas folkloras pētniecībā, kas saistītas gan ar iecerētā teicēja intervēšanu, gan pašu

LETONIKAS AVOTI

intervēto attieksmi pret materiālu, kas būtu apzīmējams par folkloru.

Jau Kolkas pagasta¹⁷ ģeogrāfiskais novietojums šķiet tradīciju saglabāšanos veicinošs — jūras ieskaudā zemes stūri, bez lieliem caurejošiem ceļiem. Jūras ostu šajā apvidū nav, tādējādi arī tās nevar veicināt jaunu iezīmju ienākšanu un pārmaiņas. Mūsdienās labi zināmie *pārjūras* sakari bijuši praktiski tikai ar Sāremā salu, taču sāmsaliešu ienācēji parasti tikuši uzskatīti par piederīgiem šim novadam. Padomju laikā ieviestais robežzonas režīms šķietami varēja vēl vairāk veicināt esošo tradīciju saglabāšanos: šajā periodā lielākajā daļā Kurzemes piekrastes nebija iespējams iebraukt bez īpašām atļaujām, svešinieki tika pārbaudīti, kādēļ to nevarēja būt īpaši daudz. Tādējādi radās iespaids, ka šajā apvidū jābūt samērā labi saglabātai tradīcijai.

Novads ticis no folkloristu viedokļa pētīts arī iepriekš, tādējādi fiksējot tradīcijas situāciju konkrētā laikposmā un dodot iespēju salīdzināt tās situāciju, izdarīt secinājumus par saglabāšanos un attīstību. 1962. g. 16. folkloristu ekspedīcijas gaitā šeit izdarīti 18 lībiešu tautas dziesmu ieskaņojumi, ko dziedājušas Hilda Grīva (1910–1984) un Katrīna Krasone (1890–1979; šie arī ir praktiski vienīgie lībiešu dziesmu folkloras ieskaņojumi Latviešu folkloras krātuvē). 1971. g. 25. ekspedīcijā savākts visai daudz nostāstu un teiku, gan *klasiskās*, piemēram, par *Žonaku velnu* un Mazirbes mācītāju *vilkati*, gan par kolciniekiem kā *kājgriežiem*, arī dažādām iezīmīgām (piemēram, spokošanās) vietām. Šie stāstījumi uzrāda konkrētus šajā novadā sastopamus motīvus (piemēram, krasta pirātu motīvs sastopams samērā plašā apvidū par Kolkas ragu).

Žonaks tiešām dzīvojis. Viņa ģimenes kapi ir Vaidē, bet šis Žonaks apglabāts Kolkā. Viņš nav bijis tik ļauns, lai viņu par velnu sauktu, bet bijis apveltīts ar humoru un izdomu.

Tā Žonaks gribējis pārbaudīt, ko puisis

un meita dara pieguļā — kārtīgi sargā zirgus vai guļ. Viņš naktī klusi atnāk pie pieguļniekiem un redz, ka šie guļ. Ugunskurs tik tikko deg. Žonaks apber uguni vidū ar zemi, paņem garu štoku, noģērbjas plīks un iekāpj ugunsкура vidū. Pēc tam pabaksta ar štoku vīspirms puisim, tad meitai.

Puisis pamostas un redz pliku ugunskurā, to pašu redz arī meita. Pārbijušies abi, jo pusnaktī plīks apkārt var staigāt tikai nelabais. Puisis saka meitai: “Griet, skait tu to lūgšan, tu labāk māc! Es ies ķert zirgs!” Kamēr šie abi ņemas ap savām lietām, tikmēr Žonaks tāpat plīks pa taisno projām uz mājām.

Lāžu māju vecītis ap to laiku bij izgājis laukā pie stūra. Pēkšņi redz: skrien plīks! Vecītis pārbijies ieskrien istabā, apgāž šūpuli, bērns brēc, sieva rājas, bet Lāžu saimnieks tik tikko var pateikt, ka aiz stūra redzējis velnu, jo cilvēks jau nevar nakti plīks apkārt skraidīt!

Tikai Žonaksaimnieks guļ un krāc. Kad pārbiedētais puisis un meita šo, pārskrējuši no pieguļas, pamodina, šis izbrīnījies berzē acis, un no visa tā trača nezina nekā...

Žonakam bijis arī dumpīgs gars pret baronu. Sevišķi viņš nav varējis ciest, ka barons drīkstējis braukt ar trijiem zirgiem, bet saimniekam tas nav bijis atļauts. Tad nu Žonaks sadomājis, kā baronam atspītēt. Tas noticis Jānos. Žonaksaimnieks iejūdž ragavās trīs zirgus un brauc uz Mazirbes baznīcu. Kad to uzzina Dundagas barons, tas sauc Žonaku uz Dundagas muižu. “Kāpēc tu braucis ar trijiem zirgiem?” — “Cienīgtēvs, vai baznīcā jāiet?” — “Jāiet gan”, barons atbildējis. Tad Žonaks skaidrojis, ka viņam, mēslus vedot, salūzuši rati, tāpēc jūdžis ragavās. Bet vasaras laikā kamanas viens zirgs nevarot pavilkt, tāpēc jūdžis trīs zirgus, — lopīņus taču mocīt nedrīkst un baznīcā arī jātiek. Nu barons nezinājis, ko atbildēt, un palaidis Žonaku mājās bez pēriena.

(Teicējs — Žanis Frīdmanis Saunagā)

Tomēr 2000. g., ierodoties Kolkā un uzzi-
not vairāk par novada vēsturi pēdējā gadsim-
tā, aina izrādījās krasi atšķirīga. Gan Pirmajā,
gan Otrajā pasaules karā piekrastes iedzīvotā-
ji bijuši spiesti atstāt savas mājas, bojā gājuši
iedzīve. Visai daudzi Otrā pasaules kara beigu
posmā ar tām pašām zvejnienu laivām devu-
šies prom no Latvijas. Pēc tam ienākuši ļau-
dis no citurienes. Padomju varas laikā ierastā
dzīve izjaukta pilnībā — individuālie zvejnieki
bija spiesti apvienoties kolhozā, kura centrs
visbeidzot tika izveidots Kolkā, lai arī pirms
tam ievērojamākais centrs bija Mazirbe. Iz-
iešana jūrā tika rūpīgi uzraudzīta, reģistrējot
katru, kas devās pie stingri apsargātās laivas.
Nepaskaidrotu apsvērumu dēļ tika praktiski
likvidēti atsevišķi ciemi, piemēram, Lielirbe,
izzuda citi — kā Dūmele. Jaunieši, kas jau
iepriekš nelepojās ar piederību lībiešiem, de-
vās prom no novada, kurā īsti nebija darba
un interesantas sadzīves. Pašreizējā situācija
ir lībiskajai tradīcijai visai bēdīga, jo vairākos
bijušos zvejnienu ciemos vienīgie iemītnieki,
kas tur uzturas visa gada garumā, ir tikai daži
veci ļaudis. Šķiet vietā līdzīgs komentārs kā
K. Barona “Latvju Dainu” ievadā teiktais: “[..]
vecās māmuliņas, mūsu skaidrais dziesmu
avots, dienu no dienas paliek retākas”¹⁸, kas
zināmā mērā sasaucas ar Pērsija postā ejošā
manuskripta aprakstu. Jau tagad nav iespē-
jams aptaujāt tos, kas stāstīja teikas pirms
30 gadiem, bet senākās atmiņas, ko varēja
pastāstīt ļaudis, kas tika izvēlēti par teicē-
jiem, sniedzās tikai līdz 20. gs. 20. un 30.
gadiem, visu pārējo pārstāstot no dzirdētā.
Tādēļ mūsdienās velti cerēt uz stāstījumiem
par *klasiskajām* tēmām no *klasiskā* folkloras
laikmeta, turklāt kultūrvides, kurā ietilpst arī
plašsaziņas līdzekļi, dēļ veidojas paša teicē-
ja attieksme pret stāstāmo, izslēdzot to, kas
šķiet pārāk *iracionāls* (ievērojot iepriekš mi-
nēto folkloras definējumu). Ir iespējams iegūt
stāstus par ļaužu personīgo pieredzi, īsus ko-
mentārus par konkrētiem jautājumiem (pie-
mēram, īpaši iztaujājot par lībiešu un latviešu
jeb *jūrmalnieku* un *arāju* attiecībām), taču

tradicionālos stāstījumus dažādu apstākļu dēļ
praktiski vairs nav iespējams dzirdēt, nemaz
nerunājot par tautasdziesmām.

Alberts Tiess (dz. 1933. g., nu jau mi-
ris) pie Pakalnu mājām Mazirbē, kur tolaik
dzīvoja, bija izveidojis savdabīgu skulptūru
dārzu ar efektīgiem nosaukumiem: *Grāfs
Monte Kristo*, *Trejkājis* u.tml. Turpat viņam
arī neliels *namiņš* ar dažādām nerātnībām.
Karam beidzoties, visa viņa dzimta izceļojusi
uz Zviedriju, kā daudzi šajā pusē dzīvojošie.
Lai arī saruna ar viņu nesākās īpaši viegli,
līdzīgi kā daudzi kurzemieki, arī viņš lab-
prātāk nelūgtus viesus sūtīja prom, tomēr
zināja pastāstīja visai daudz — gan par to,
kas tad īsti ir *kājgrieži*, par kuriem kolcinieki
runā nelabprāt (bet Tiess nebija kolcinieks!),
gan par Mazirbes vilkaču mācītāju un viņa

*Alberts Tiess un ekspedīcijas dalībnieces
pie viņa namiņa. Tagad šīs būves nojauktas*

LETONIKAS AVOTI

akmeņiem apkrauto kapu, kā arī daudzām citām lietām. Tomēr, mēģinot uzvedināt uz vēl kādu jau zināmu motīvu, teicējs centās izvairīties, arī viņš šos stāstus (teikas, nostāstus) stāstīja kā kaut ko saklausītu un svešu, cenšoties izskaidrot divainākos, un dēvēja par *pasakām* vai *muļķībām*. Viņš zināja, kas par Mazirbes mācītāju stāstīts, kā tas licis kučierim apturēt karieti, gājis mežā un atgriezies asinīm notriepies. Taču tas jau esot tik izrunāts, tas cilvēks bijis slikts, un tad tā par viņu stāstīts. Bet kapu akmeņiem aprāvuši, lai suņi nerok vaļā. Un kājgriežu stāstu viņš saistīja ar zviedru kariem — kolcinieki esot uzmanījuši zviedru floti sēklī, tik flagmanis paglābies. Tad vēlāk zviedru karalis gribējis ko sodīt, iztiesāt, tikai — kuram tad ko pierādīsi? Teicējs labprātāk stāstīja par sev zināmajiem laikiem, tomēr, izvaicāts par atšķirībām starp lībiešiem un latviešiem, it labprāt stāstīja, ka lībiešus sauc par *zvejniekiem*, bet latviešus par *arajiem*, jo tie lielākoties dzīvo *iekšzemē*. Lībieši, pēc viņa teiktā, esot arī gudrāki: “Nu, skaidrs, ka lībiešiem bij’ lielāk’ sajēg’ pa’ zemniekiem.”

Helēna Ozolzīle (dz. 1917. g., mirusi) no Mazirbes “Ķesteriem” šādu uzklaušīšanas brīdi šķiet bija gaidījusi sen, stāstīja plaši un daudz, taču stingri izvēlējās tēmas, ko risināt. Pašas dzīvesstāsts, Kārļa Staltes darbība (viņa dzīvoja mājā, kurā kādreiz dzīvojis šis lībiešu kultūras darbinieks), dažādi notikumi, bet “lībiešu lietas” pamatā viņai saistījās ar lībiešu ciltskoku aprakstu. Tomēr par teikām teicēja saka: “Māte jau zināja daudz stāstīt, bet vai es zināju, ka man to visu kādudien atprasīs!” un sauc visus šos stāstus par *poļu pasakām*, tikai īsi pārstāstot. Par Žonaku velnu arī viņa zina, taču nestāsta detaļās, tikai īsumā sniedz galveno nostāstu, tad atkal labprātāk runā par ko citu — savu bērnību, lībiešu valodas situāciju. Teicēja atzinās, ka, ņemot pasi, ailē “tautība” viņa ierakstījusi *latviete*, ne lībiete, kā vēlējusies māte, jo uzsvērt savu piederību lībiešiem viņai nav šķitis vēlami.

Helēna Ozolzīle sarunas laikā ar ekspedīcijas dalībniekiem pie savas mājas Mazirbē

Kolkas “Kalnu” mājas saimniece **Elza Ešentāle**, kurai pasē rakstīts, ka ir latviete, apzinās savu lībisko izcelsmi, jo māte bijusi vietējā Kolkas iedzīvotāja. No mātes tad arī dzirdēts nostāsts par kolciniekiem — *kājgriežiem*, ko teicēja pastāsta īsti saīsinātā variantā, uzsvērdama, ka šis nostāsts dzīvo nu jau 3–4 paaudzēs. Viņa stāstīja, ka 19. gs. Kolkas ragā kurti viltus uguns kuri kuģinieku maldināšanai. Kuģi tad uzskrējuši sēklim, kuģinieki aplaupīti, novilkti pat lielie jūrnīeku zābaki, kuri bijuši no ādas. Tā kā to izdarīt nebijis viegli, dažkārt vajadzējis “paņemt zābakus ar visām kājām”. Savukārt Helēna Ozolzīle par to zināja paskaidrot, ka jau pēc 2 stundām izmirkušais ādas zābaks nav novelkams, — tādēļ tāda nežēlīga kāju griešana ar visiem apaviem. Sēklis jūrā sniedzies veselus sešus kilometrus, un kuģi bieži cietuši

lielās miglas dēļ, zaudēdami pareizā jūras ceļa orientierus. Vai vienmēr nelaime notikusi ļaunprātības rezultātā un kāju griešana bijusi bieža darbība, tiek apšaubīts.

Diezgan daudz stāstu izdevās uz klausīt, viesojoties pie mātes un meitas — **Olgas Gūtmanes** (dz. 1915. g.) un **Ainas Bolšingas** (dz. 1938. g.). Tomēr arī tie ir stāsti par 20. gs., dzīvi un notikumiem, turklāt no pašu stāstītāju viedokļa. Kā jau parasti šādā situācijā, meita centās papildināt mātes stāstījumu, kļūstot par galveno runātāju. Viņu ģimene kādreiz mītusi Dūmeles ciemā, kura izzušanas iemesls esot bijusi “vienkārši meliorācija”. Teicējas tomēr pat pēc 40 gadiem spēja atcerēties un nosaukt daudzas Dūmeles ciema mājas, kā arī raksturot to iemītniekus, pēc kuru uzvārda mājas saukt bijis pierastāk.

Olga Gūtmane savās mājās Kolkā

Aina Bolšinga rāda ekspedīcijas dalībniekiem savus rokdarbus

Šādu māju bijis vairāk par divdesmit (teicējas nespēja vienoties par precīzu skaitu): Tiltkalni jeb Kaleru māja, Ogu māja, ko cēlis kapteinis Feimanis, Ozolnieki jeb Zilmāja, kur dzīvojuši latgalieši Zeiles, Akmeņkalni — “mūsu māja”, jaunsaimniecība, kur “rokām plēsuši”, Rūķiši, kas stāv vēl tagad, Kopmaņu māja — Valkmaļi, bet varbūt Valklejas, Straujnieki, Zariņu māja — Jūrmalnieki, jo Zariņš bijis no Saunaga, Mežmači.

Stāsti ir vismaz šķietami konkrēti, ne vairs teikas un nostāsti par sendienām. Arī Ainas Bolšingas tēvs kopā ar citiem dūmeliešiem savulaik esot bijis izsūtīts uz Sibīriju. Par to viņa stāsta šādi: *Visi jau tie Dūmeles vīri bij izvesti Krievijā — mans tēvs un vecaistēvs [..]. Ne par ko. Mums no Vīdales atnāca tāds Šubin Pēteris līdz, un visus tos vīrus saņēma un aizveda [..]. Un pat tiesāt nebij par ko, un aizveda projām, un tad viņus izšķīra.*

Mans tēvs bij Sahalīnā, vecaistēvs bij netālu no Maskavas. Tas vecais Eltmanis — tas man onkulis, tas ar bij netālu no Maskavas. Viņš atbrauca mājās un tad viņš teica tā, ka viņš divreiz ir ēdis pie komunisma katla. Bet to vien reiz es atceros, bet to otrreiz es neatceros. Tā vien reiz bij tāda, ka [...] viņi bij dzīvojuši lāģerī, nu lāģerā un tagad, kā jau ar to barību — šausmīgi švaki. Viņš vēl tas stīprākais, un viņam jāved no to lāģer ārā tualetes ir, nu cilvēku tualetes ar tačku. Viņš tagad ved ārā un tāds apsalis ar bišķiņ, un iekšā tanī lāģerā ved govju galvas, kād bišķi tur apsvilināt', un tai nemazgātā tačkā liek tās govju galvas un tos vāra, jā, jā, tiem cilvēkiem ēst. Eltmans teica tā — pirmā reizē viss tas lāģers ir ēdis un priecājies, ka tik dzeltēna zupa, otru reizi jau retais kas ir ēdis, pēc tam visi vēmuši un nav ēduši. Tas bij viņa pirmā tūr, kā viņš ēdis pie komunistiem. To otro es vairs neatceros.

Viņus aizveda (19)45. gadā maija beigās. Atbrauca atpakaļ, mēs bijām izdzīti visi Vīdālē, un tad tūliņ savāca visus tos vīrus un aizveda. Mans tēvs bija Sahalīnā, tas bij kaut kas ... ārprāts. Vispār no tā viņa lāģera neviens nav atnācis mājās, cik te bij pazīstami apkārt, jo tur bij... Cilvēkiem nav ko ēst, un zirgiem bij dots kudināti graudi. Tēvs nebija ēdis tos graudus, un visi, kas bij ēduši, bij pēc pāris dienām beigti. No zirga mēsliem tos graudus ņēma ārā, ne jau tie graudi stāvēja spainī vai bļodā... No zirga mēsliem kasīja ārā tos graudus un ēda — zirgam vesels izgāja cauri. Visi bij beigti. Un tad viņi tur bij kokus gāzuši Sahalīnā, un tur tādi kalni, un liek viņiem nest tos baļķus zemē, nevis ripināt. Bet viņi vienreiz bij ritinājuši un tad tēvam te bij pārsists pušu par to, un vēlāk tie krievi apjēdza, ka jā, kad var gan ripināt, ka nav jānes.[..]

Viņš pārnāca pēc pusotra gada — (19)47. gada rudenī. Drausmīgi apstākļi jau bij, un man vajadzēja iet skolā un man' paņēma tēva māsas — tās dzīvoja Dundagā. Es mācījos Dundags skolā, un pie tās

tantes dzīvoja tāds ģimnieks, un es atceros, tante slauca kūti gov's, un es ar stāvēju tai kūtī, un tas atnāca un teic: "Saimniec, jums brālis nāk mājā". Tante apgāza tos spaiņus, skrēja pretī, — kāds viņš nāca mājās. Zeķes bij noplīsušas, rudens, novembris, plikšals, plikām kājām, viss tās kājas apsalušas, utu pilns.. Tāds viņš atnāca mājās. Plikām pēdām pa pliksalu. Un ne par ko...

Stāstot par Otro pasaules karu, teicēja to atceras kā lielu juku laiku. Grūti pateikt, vai stāstījums ir vēstures grāmatas cienīgs, taču tas parāda iespaidu, kāds viņai izveidojies, un raksturo arī pašas teicējas attieksmi:

Un Dūmele bij tāds ciems, ka to var vārda pilnā nozīmē teikt, ka tas bij tīrais Kurzemes katls. Tur vienlaicīgi mūsu mājās ēda vācu zaldāti, ēda tie, kas negāja vācu armijā, ēda krievu lidotājs, kas bij nokritis zemē. Visiem deva ēst, ēst netrūka — cepa maizi, zināja, ka ārā dzīs. Kāva teļus, kāva cūkas, sāļļa, žāvēja, visiem deva ēst.[..] Visi vienā barā dzer un ēd, un bucojās, un brauc uz mājām, cits citu pavada, visi dzīvi. Vāciets nesaprot neviena vārda — es atceros kā tāds meitēns — neviena vārda latviski, un mans tēvs liels dziedātājs, un tad tik tas tik sit viņam uz pleca — tu vācieti, un visādi, kad tu brauksi uz mājām, un visādi. Un tas tik skaita 'gut, gut, Rumman', lai vēl dzied. Tā kā anekdotes ir bijušas tiešām tanī laikā.

2003. gadā, atgriežoties Kolkas pagastā, apmeklējām jau vairāk nekā 90 gadu vecu lībietai — **Leontīni Ūdri** Mazirbē. Tomēr īpaši plašu stāstījumu repertuāru izrādījās velti gaidīt. Teicēja ar interesi paklausījās atvestos lībiešu dziesmu ieskaņojumus, taču nebija spējīga atcerēties šo dziesmu vārdus, nedz arī tulkot tos. Savukārt mēģinājumi uzvedināt uz kādu stāstījumu, pārvaicājot, vai "agrākos laikos" bijis tā, noveda strupceļā: teicējas atmiņa viņu bieži pievīla, viņa bija gatava piekrist it visam pieminētajam, arī, ja ar laiku atstarpi tika piedāvātas pretējas versijas.

2007. gadā izdevās apmeklēt Kanādā

Leontīne Ūdre pie savām mājām Mazirbē

dzīvojošo lībieti **Grizeldu Kristiņu**. Atšķirībā no iepriekš aprakstītajiem teicējiem, viņa ne-centās sevi cenzt un izvairīties no *poļu pasakām*. Viņa izstāstīja arī ļoti detalizētu stāstu par to, kā vecais Žonaku saimnieks (tas pats *velns*) ticis pie bagātības.

Vecais Žonaks aizgājis uz muižu lūgt, lai viņam atlaiž nodevas, jo neesot naudas. Skrīveris teicis, ka vajadzējis iet skolā, tad būtu viegla dzīve un naudas diezgan, neesot piekritis neko palīdzēt. Žonaks iet mājā, liek sievai nākamā rītā sataisīt pauniņu, šis iešot skolā.

Aiziet skolā, skolotājs saka, ka par vēlu atnācis. Neko, Žonaks iet mājā, nāk nākamā rītā pavisam agri, pats pirmais klāt skolā. Skolotājs atkal saka: "Žonak, tu esi atnācis par vēlu!" Nu Žonaks jau ap pusnakti iziet, aiziet skolā un daudzās pie durvīm, esot atnācis uz skolu. Atver skolotāja palīgs un mē-

ģina dabūt šo prom, bet nekā. Nu skolotājs saka, ka iziešot, viņam esot jāparunājas. Tad nu skolotājs skaidro, ka ne jau tā par vēlu [Žonaks] atnācis, bet ka vajadzējis nākt bērniībā. Tad neko, Žonaks ņem savu pauniņu, iet mājā.

Bet ceļš tur garš un tumšs arī pa nakti — no Mazirbes uz Vaidi jau liels gabals. Uz ceļa Žonakam kaut kas tā piesitas pie kājām. Viņš taustās, taustās pa zemi (redzēt jau neko nevar), satausta kaut ko smagu un ieliek azotē, mājā paskatīsies, kas tas bija.

Aiziet mājā, izrādās — kamols. Bet tāds smags. Attin — iekšā ietīta zelta nauda! Nu Žonakam ir nauda.

Bet tajos laikos, ja kaut ko atrada, tas bija jāatdod kungam. Kungs dabū zināt, sauc Žonaku uz muižu. Viņš esot kaut kādu naudu atradis: kad? Žonaks saka: "Tas bij tad, kad es skolā gāju!" Kungs domā, ka tas bijis senos laikos, kad Žonaks bijis puika, un, kad jau viņš tāds godīgs cilvēks, atlaiž viņam vēl pusi nodokļu.

Teicēja, lai arī pastāstīja vēl vairākus mazāk dzirdētus stāstus par Žonaku (un klasisko *velna* stāstu ar praktiski visām detaļām), nespēja atcerēties, kad isti slavenais Žonaks būtu dzīvojis un kāds bijis viņa vārds (varētu pieņemt, ka zināmu datējuma iespēju piedāvā aprakstītais dēkas sākums — nodokļu maksāšana kungam). Taču citētais stāsts ir iezīmīgs citā ziņā: tas precīzi atbilst latviešu pasaku tipu rādītājā iekļautajiem savstarpēji saistītajiem tiptiem 1381E un 1644¹⁹. Līdz ar to zināmā mērā jāšaubās, vai šie stāsti ir reāli vēstījumi par agrāk dzīvojušu šā novada saimnieku, vai arī *tikai* folklorā.

Kopumā ekspedīcijas jeb, kā, angļiskās terminoloģijas iespaidā, kļūst arvien populārāk to dēvēt — lauka pētījumi apliecina, ka klasiskās, tradicionālās folkloras vākšana mūsdienās ir visai grūts uzdevums. Attieksme pret folkloru mainījusies arī kopumā, kopš dziesmotās *revolūcijas* deviņdesmitajos gados vairs netiek izjūsts apdraudējums nacionālajai kultūrai un līdz ar to nepieciešamība

izmantot jau pārbaudītus līdzekļus šīs kultūras stiprināšanai. Tas varētu būt ne tikai konkrētās folkloras situācijas, bet arī pasaulē valdošo attīstības tendenču iespaids: pēc Otrā pasaules kara attieksme pret folkloristiku kā nozari, kas nodarbojas ar grūti definējamu un politiski izmantotu parādību (arī kāškrusts pats par sevi ir tikai ornamenta zīme), mainījās, īpaši jau Vācijā. Folkloras materiāls, lai arī saistīts ar reālajām (ap Kolkas ragu jūrā guļ desmitiem kuģu vraku, Mazirbes vecajos kapos ir akmeņiem apkrauta kapavieta, Vaides Žonaku vecsaimnieka mājas ir pastāvējušas, un Žonaku saimnieka dzimta ir zināma), nedod tieši izmantojamu informāciju. Un, ja arī ne jau gluži tuvākajos pāris gados, tomēr acīmredzot ne pārāk tālā nākotnē ekspedīcijā savācamais materiāls būs ne vairs klasiskā folkloras, bet gan konkrēto cilvēku dzīvesstāsti, kuros ievīts vairāk vai mazāk atmiņu par tradicionālajiem žanriem.

Piebilde

Alda Pūteļa apcerējums sniedz ieskatu apzīmējuma "folkloras" tapšanas vēsturē un izpratnē dažādos laikposmos. Īpaši uzsvērtā nepieciešamība izzināt pirmavotus. Vienlaikus tiek stāstīts par folkloras vākšanas iespējām un būtiskām grūtībām mūsdienās. Analizējot dažādu paaudžu teicēju stāstīto, arī no citiem ļaudīm dzirdētos pārstāstījumus, iezīmējas trīs pētniekam nepieciešamie rīcības virzieni: 1) kāda notikuma apstāstījumos ietvertu faktu salīdzināšana ar citos avotos, īpaši dokumentos atrodamo; 2) kādai ģeogrāfiskai vietai (piemēram, lauku sētai), tās iemītniekiem un citām personām piedēvēto faktu datējumu un citu ziņu salīdzināšana ar arhīvos saglabātajos dokumentos atrodamo (šādas iespējas var sniegties līdz pat 18. un 19. gs. mijai, iezīmējot cēloņsakarības); 3) īpašu uzmanību prasa no citiem dzirdētā pārstāstījumu pārbaude, jo šādi teksti parasti satur daudz neskaidrību, pārspīlējumu un varbūtību.

Saulvedis Cimermanis

Avoti un piezīmes

- 1 Vienkāršo ļaužu senlietas vai literatūra.
- 2 Vienkāršo ļaužu senlietas. Uzsvars uz "vienkāršajiem" un atpalikušajiem pretstatā mācītajiem un modernajiem.
- 3 Senās angļu dzejas relikvijas.
- 4 Folkloras jēdziens izveidojās Eiropā 19. gs. vidū. Sākotnēji tas apzīmēja tradīcijas, senas parašas un vēl pastāvošus svētkus, senas dziesmiņas un balādes no neatminamiem laikiem, arhaiskus mītus, teikas un fabulas, senus stāstus un sakāmvārdus. Tā kā šie stāsti reti spēja izturēt veselā saprāta un pieredzes pārbaudījumu, folkloras ietvēra arī iracionalitāti: ticību spokiem un dēmoniem, fejām un rūķiem, elfām un gariem; tā vēstīja par ticību zīmēm, amuletiem un talismaniem. No to pilsētas izglītoto ļaužu (*urbane literati*) viedokļa, kas radīja folkloras ideju, šīs abas — tradicionālā un iracionalitātes — īpašības varēja attiekties vienīgi uz zemnieku vai primitīvu sabiedrību. Tādēļ tie piedēvēja folklorai vēl vienu īpašību: ruralitāti. The Idea of Folklore: An Essay Grām.: Issachar Ben-Ami and Joseph Dan, eds. *Studies in Aggadah and Jewish Folklore*. Folklore Research Center Studies VII. Jerusalem: The Magnes Press, 1983. pp. 11–17.
- 5 Pielikumā *Lettische Mythologie, Lettische Grammatik verfasst von Gotthard Friedrich Stender*. Zweyte Auflage... Mitau, 1783.
- 6 Māņu ticība, "Mājas Viesis", 1856. gads; citēts pēc: J. Alunāns. *Raksti*. R. Kļausiņa sakārtojumā. Gulbis, Pēterburga.
- 7 Piemēram, latviešu Ziemassvētku tradīcijas aprakstā: latvieši tādus vēl no pagāniskiem laikiem turpina svinēt un sauc par "Blucwakar", "kad bluķi ar lielu ļļaušanu apkārt velk un tad sadedzina" (*einen Block mit grossem Geschrey herumb ziehen, denselben hernach verbrennen*). Grām.: *Historia Lettica* [...]. Dorpt in Liefland, Gedruckt durch Johann Vogeln, der Königl. Acad. Buchdrucker, im Jahr 1649.

- ⁸ Senas bardu dziesmas.
- ⁹ Šmits P. *Latviešu mītoloģija*. Rīga, 1926.
- ¹⁰ Kokare E. *Latviešu galvenie mitoloģiskie tēli folkloras atveidē*. Rīga, 1999. 23. lpp.
- ¹¹ Johansons A. *Latviešu kultūras vēsture. 1710–1800*. Daugava, 1975. 210. lpp.
- ¹² Narbutt T. *Dzieje starożytnie narodu litewskiego*. 1–9, 1835.–1841. 1. sējums “Mitologia litewska”, 1835.
- ¹³ Alunāns J. Dievi un garī, kādus vecie latvieši citkārt cienījuši. *1856. gada Mājas Viesa 23. numurs*; Veco latviešu stāsti par ūdens plūdiem. *Raksti*. (Sakārtojis R. Klaustiņš) Pēterburgā, 1914. (?) 318.–319. lpp.
- ¹⁴ Autora moto hronikas ievadā.
- ¹⁵ *Livonijas Indriķa hronika*. VIII, 6.
- ¹⁶ Ben-Amos D. Toward a Definition of Folklore in Context. *Journal of American Folklore*. 84 (1971). pp. 3–15.
- ¹⁷ Pēc jaunākās administratīvās reformas Kolka atkal ir saistīta ar Dundagu — iekļauta Dundagas novadā.
- ¹⁸ Barons K. Ievads. *Latvju Dainas, 1. sējums*. Jelgava, 1894.V lpp.
- ¹⁹ *Latviešu pasaku tipu rādītājs*. Arājs K., Medne A. LPSR ZA. Rīga: A. Upīša Val. un lit. inst.; Zinātne, 1977.

REFLECTION OF THE ETHNOCULTURAL PROCESSES OCCURRING IN THE NORTHERN KURZEME IN FOLKLORE COLLECTIONS

Aldis Pūtelis

Summary

Key words: *folklore, Northern Kurzeme, turn of the 20th and 21st century*

The notion of *folklore* as a phenomenon worthy of literary and scholarly attention was created as late as in the 18th century by James MacPherson and Thomas Percy, with William John Thoms coining the term itself nearly a century later. The definition of the phenomenon includes traditionality, ancient origins, irrationality (belief in supernatural), and connects the phenomenon with non-urban society.

Though the development of the scholarly perspective has led to attribution of folklore to communities much smaller than a nation and assumes its active existence in modern society, traditional folklore is still alive in Latvia. However, as the present article demonstrates, it diminishes due to economical and political environment, as well as the cultural pressure of the modernity. Another condition influencing the phenomenon is the human age: the informants come from a more modern background, have their own idea of what is worthy of telling, what shall be avoided, are more interested in events experienced in their own lives. Though the stories told provide some insight into probable events in the area in the previous centuries, the traditional folklore cannot cope with the limits set to it by anonymity and lack of exact dating, while collection of oral history narratives is not quite the focus of traditional folkloristics.

The fieldwork performed at different times over about half a century on the same location — north-western part of Latvia — shows the gradual shift from the traditional folklore to narratives of personal experience, internal censorship of the interviewees, trying to avoid irrational in their stories, at the same time relating their impressions of a period as deeply felt and credible, even if some parts though presented as facts may be a result of a misunderstanding.